

ISSN : 2645-8411

भाग २, अङ्क २

२०७६

के.एम.सी. नेपाली जर्नल

विज्ञसमीक्षित जर्नल
कोटेश्वर बहुमुखी क्याम्पस
अनुसन्धान व्यवस्थापन समिति

के. एम. सी. नेपाली जर्नल

भाग २

अङ्क २

२०७६

विज्ञसमीक्षित जर्नल

कोटेश्वर बहुमुखी क्याम्पस
अनुसन्धान व्यवस्थापन समिति

के.एम.सी. नेपाली जर्नल

(कोटेश्वर बहुमुखी क्याम्पस, अनुसन्धान व्यवस्थापन समितिद्वारा प्रकाशित विज्ञसमीक्षित अनुसन्धानमूलक जर्नल)

सल्लाहकार

प्रा.डा. दयाराम श्रेष्ठ
प्रा.डा. डिल्लीराज नेवा
प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेय
प्रा.डा. धर्मराज अधिकारी
गोविन्दबहादुर कार्की

सम्पादक

सहप्रा. डा. धनप्रसाद सुवेदी
प्रकाश पोखरेल
सुमन पोखरेल
गौरव भट्टराई

प्रकाशक

कोटेश्वर बहुमुखी क्याम्पस
अनुसन्धान व्यवस्थापन समिति
कोटेश्वर, महादेवस्थान, काठमाडौं (नेपाल)
फोन नं. : ०१-४१५५१४५

सर्वाधिकार : कोटेश्वर बहुमुखी क्याम्पस
संस्करण : पहिलो
प्रति : २००
ISSN : 2645-8411
कम्प्युटर सज्जा : रिकेश कार्की

मुद्रण : एपेक्स प्रिन्टिङ प्रेस प्रा. लि.
तिनकुने, काठमाडौं
फोन : ०१ ४१११८११

मूल्य :

विषयसूची

‘मारुजड बाबुसाहेबको कोट’ कथामा प्रजाति, क्षण र परिवेश	गुरुप्रसाद पोखरेल	१ - १०
‘...तर कोपिला फकेन’ कथामा अनुभूतिको संरचना	गोकुल पोखरेल	११ - १८
रातो आकाश उपन्यासमा वर्गद्वन्द्वको अभिव्यक्ति	गोपालबाबु मरहट्टा	१९ - २९
पागलबस्ती उपन्यासमा पर्यावरणीय महत्त्व	जगतमणि सोती	३० - ३६
रामचन्द्र भट्टराईका कविताको अन्तर्वस्तु	डा. जीवलाल बस्याल	३७ - ४६
‘पहेंलो गुलाफ’ कथाको समाख्यान शास्त्रीय अध्ययन	ज्ञानु अधिकारी	४७ - ५४
यात्रासाहित्यको शिल्पतात्त्विक सौन्दर्य	डा. ढुण्डिराज पहाडी	५५ - ६३
अभ्यास शिक्षण पाठ्यक्रममा रहेका विषयगत व्यवस्था	नन्दीकेशर नेपाल	६४ - ७३
खगेन्द्र गिरि ‘कोपिला’ को गजलकारिता	डा. नारायणप्रसाद शर्मा गैरे	७४ - ८७
संरचनावादको सैद्धान्तिक विमर्श	पशुपति नेउपाने	८८ - १०२
डायस्पोराबाट नेपालका समालोचनामा होमनाथ सुवेदीको समीक्षाकला	डा. बालाकृष्ण अधिकारी	१०३ - ११८
संस्कृतिको सैद्धान्तिक अवधारणा	डा. भुवन न्यौपाने	११९ - १३७
ऋतुविचार खण्डकाव्यमा वर्णविन्यास वक्रता	महानन्द जोशी	१३८ - १४७
परिभाषित आँखाहरू उपन्यासमा शरीर राजनीति	महेश कार्की	१४८ - १५८
नेपाली बालउपन्यासमा समाज बालमनोविज्ञान	डा. यादेवी ढकाल	१५९ - १६७
अभिलेखकालीन टुक्काहरूको संरचना विश्लेषण	विदुर चालिसे	१६८ - १७८
डुम्राकोटी भाषिकामा क्रियाव्यवस्था	शान्ति भट्ट	१७९ - १८५
जगदीश घिमिरेको ‘समय’ निबन्धको विषयवस्तु र विचार पक्ष	शालिकराम पौड्याल	१८६ - १९१
उर्गेनको घोडामा अभिघात	शैलेन्द्र अधिकारी	१९२ - २००
विजय मल्लका नाटकमा नारीविद्रोह	डा. साधना पन्त‘प्रतीक्षा’	२०१ - २१४
नेपालमा शिक्षक सिकाइको अवधारणा र नेपाली भाषा शिक्षक शिक्षाको परम्परा	हेरम्बरज बास्तोला	२१५ - २२१
ध्रुव नाटकमा मिथकीय परिवेश	श्रीकृष्णप्रसाद कोइराला	२२२ - २२८

अभिलेखकालीन टुक्काहरूको संरचना विश्लेषण

डा. विदुर चालिसे*

लेखसार

यस लेखले अभिलेखीय नेपाली भाषामा सुषुप्त रूपमा स्थापित रहेर बसेका अभिलेखकालीन टुक्काहरूको संरचनालाई लेख्यमा प्रचलित रहेका टुक्काहरूको रूपमा विश्लेषण गरिएको छ भने अभिलेखीय नेपाली भाषामा पाइने टुक्काहरूको जानकारी समेत दिएको छ । प्रचलित नेपाली लोक प्रचलनका टुक्काहरूभन्दा फरक नेपाली भाषाका अभिलेखमा टुक्काहरूको प्रयोग भएको देखिएकोले तिनै फरक देखिएका लिखित भाषाका कथ्य स्वरूपका लिखतका टुक्काहरूको संरचनालाई विश्लेषण गरिएको छ । साथै अभिलेखमा प्राप्त भएका त्यस्ता वाक्य तथा उपवाक्यका महत्त्वपूर्ण विशिष्ट भाव तथा अभिव्यञ्जनापूर्ण अर्थ दिने संरचनाहरूलाई टुक्काको रूपमा निर्धारणसमेत गरिएको छ । अभिलेखकालीन नेपाली भाषाभित्र प्रयोग भएका तर आजका प्रचलित नेपाली समाजको लोकमा जानकारीका रूपमा नआएका टुक्काहरूको सन्दर्भमा सङ्कथनात्मक विश्लेषण पद्धतिमा केन्द्रित भएको लेखले लिखित परम्पराका ऐतिहासिक टुक्काहरूका परस्पर क्रमिक विकासको तथ्यहरूलाई परिचित गराएको छ भने टुक्काहरूका नयाँ सूचनाहरूलाई ऐतिहासिक रूपमा रहेको तथ्यसहित सङ्क्षेपमा अभिलेखकालीन टुक्काहरूको संरचनात्मक एवं अर्थगत निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ ।

शब्दकुञ्जी : अभिलेख, टुक्का, संरचना, लक्षणा, व्यञ्जना, सन्दर्भन, निर्देशन ।

विषयपरिचय

भाषाको लिखित इतिहासको गर्भमा लेख्य प्रमाणित भएर रहेका तर लोकप्रचलनमा नआएका टुक्काहरूको संरचनालाई अभिलेखकालीन टुक्काहरूका कोटिमा परिभाषित गरिएको छ । अभिलेखकालीन भाषाभित्र भावमा अतिसङ्क्षिप्त र संरचनामा अति छोटो भए पनि भाषाको संरचनामा विस्तारक घटकहरूको व्यापक प्रयोग भएका कारणले लेखिएका वाक्यात्मक संरचनाहरू विस्तारित रूपमा लामा पाइएका छन् । तसर्थ तिनै लामाछोटो वाक्यहरूमा प्रयोग भएका विशिष्ट लक्षणा एवं व्यञ्जनायुक्त संरचना नै टुक्काका रूपमा छन् ।

टुक्का भन्ने बित्तिकै उखानको अग्र आधारको स्वरूप अगाडि आइदिन्छ तापनि उखान जस्तै टुक्कालाई पनि बेग्लै ढङ्गले हेर्ने गरिन्छ । यो विधा पनि लोक साहित्यको एउटा प्रचलित उपविधाका रूपमा रहेको मानिन्छ । वाक्यांशहरूको साधारण तथा विशेष अर्थमा प्रकट हुने र सोभो अर्थ नदिएर विशेष र लाक्षणिक अर्थमा प्रयुक्त हुने पदावलीलाई नै वास्तविक अर्थमा नेपाली भाषामा टुक्का भनिएको पाइन्छ । यसै सन्दर्भमा अभिलेखकालीन समयमा लोक प्रचलनमा रहेका तथा अभिलेखहरूका लिखित रूपमा समेत देखिएका यस्ता अवस्थाका टुक्काहरू थुप्रै देखिन्छन् । नेपाली भाषाका यस्ता टुक्काहरूका विषयलाई हेर्दा कथ्यतामा मात्रै सीमित भएको नेपाली भाषामा कथ्य स्वरूपको लेख्य संरचनामा समेत प्रकट भएर आएको देखिन्छ । भाषाका यस्ता संरचनाका विशिष्ट प्रयुक्तिले टुक्काको रूपमा आफूलाई धारण गरेको पनि देखिन्छ । वाक्य तथा उपवाक्य संरचनाहरूले जब कोशीय अर्थलाई छोडेर लाक्षणिक एवं व्यङ्ग्यार्थमा भाषाभित्र सम्बेदना, हार्दिकता, व्यञ्जना, मार्मिकता, सरलता तथा सरसता देखाउन थाल्दछ भने त्यस्तो अवस्थामा टुक्काले आफूलाई भाषिक सामर्थ र शक्तिका रूपमा प्रदर्शन गरेको देखिन्छ । अभिलेखकालीन नेपाली भाषाका अधिकांश यस्ता टुक्काहरूका संरचनात्मक स्वरूपहरू नामपद र क्रियापदको संयुक्त संघटकहरूको मेलबाट बनेको समेत पाइन्छ । यस्तो

* सहप्राध्यापक, पद्मकन्या बहुमुखी क्याम्पस, काठमाडौं ।

संरचनाले वाक्यमा आश्रित रहेका भावहरूलाई व्यङ्ग्यात्मक किसिमबाट अभिव्यक्ति दिएर तिख्खर एवं निख्खर सन्देश तयार पार्ने कार्य गरेकाले यस्तो भाषिक कार्य व्यापारलाई टुक्का भनिएको समेत पाइन्छ । (गिरी, २०७२, पृ. ३२७)

वि.सं. १३६९ मा प्रकाशित निरय पालको अभिलेखदेखि पृथ्वीनाराण शाहको नेपाल एकीकरणको प्रारम्भ समय वि.सं. १७९९ सम्मका नेपाली भाषाका अभिलेखहरूलाई अध्ययनका लागि प्रयोग गरिएको हुँदा यस सन्दर्भमा अभिलेखीय नेपाली भाषाका टुक्कारूपी भाषिक संरचनाहरूमा अर्थका दृष्टिले प्राप्त क्रोध, शोक एवं हर्षजस्ता भावनात्मक सन्दर्भ, क्रियाकलाप र घटनाहरूलाई समेत हेरिएको छ । तसर्थ अभिलेखहरूमा लिखित स्वरूपमा जीवित रहेका तर लोक प्रचलनको कथ्यको प्रयोगमा प्राय नदेखिएका तत्कालीन अवस्थाको समाजको गहन सामाजिक सन्दर्भको प्रयोग भएका संरचनाहरू टुक्काका रूपमा पाइन्छन् । यसै सन्दर्भमा टुक्का भन्न सुहाउने पहिलो लिखित भाषिक सामग्री वि.सं. १३६९ मा प्रकाशित निरय पालको अभिलेख निम्नानुसार रहेको छ :

स्वस्ति श्री शाके १२३४ संवत् १३६९ वैसाष(ख) मासे । कृष्णपक्षे एकादश्यां तिथौ । उत्तराषाढा नक्षत्रे रवि वासरे । राय तारामयकं । राय ज्येष्ठि अदीक्षितरायदीक्षाशिछ्या(क्षा)गुरु । राय प्रताप नारायण श्री राजाधिराज निरयपाल..... कल्य षाल पसाकिइ । समद्यो जोइसि पाइ भरा ५ पातला भरा ४ पताला भरा १० । इ पच भरा ६ घटेतो भरा ४ मदगलो भरा २ सीम भरा १० सरागयेक भरा २ वयवाट्यो भरा २ डोक भरा ६ वरम । एति षाल पसाकि सर्व दोष नदाषि (नास्ती) । सर्वकर अकर हिल्यानि अधल साउलि गाइ षाडा कूटि घाली । निरयपाल नषानु साष षुवाउनु । सुमुजोइसिकि स(१)षा.नि । अत्र साक्षि मुस्या पढहारा सवल देउवा आदि वह्म वकादि । सिधु उप्रेति । नरु भाट पाछु भाट बल्लेकि । निलौरा(निरौला) चैत भाट । चारु षडगाहा जोराइलका पावै बुढा । वाह थला चउधस दरा । लिखित वाल्या जोइसि । स्वदत्तं परदत्तं वा ये हरति वसुंदरा । षष्ठि वर्ष सहस्रानि । विष्ठायां जनयते कृमि । श्री मन्निरयपालस्य भूमिदानव्विभूतये । पा पातक.... ॥ शुभं अन्यथा नास्ति । (खनाल, २०६८, पृ. ३२)

माथि प्रस्तुत सामग्रीबाट नै अभिलेखभित्र औपचारिक लिखित रूपका टुक्काहरू लोक प्रचलनको कथ्य परम्परामा चाहिँ प्रयोगमा नदेखिए पनि लिखित रूपमा अभिलेखमा संरक्षित भएर आए । तसर्थ वि.सं. १३६९ मा प्रकाशित निरय पालको यो अभिलेखदेखि वि.सं. १७९९ को पृथ्वीनारायण शाहको नेपाल एकीकरणभन्दा अगाडिका सनदसवाल, ताम्रपत्र, कनकपत्र, शिलालेख, ताडपत्र, भोजपत्र, चिट्ठी तथा विभिन्न समयमा लेखिएका छन् । यसैले अभिलेखकालीन लिखित भाषामा रहेका तत्कालीन अवस्थाको चलन चल्तीको टुक्काकोव्यवस्थाका बारेमा अध्ययन गर्नु यसको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ । “विद्यांकरी अक्रनु (१३८५, पुण्यमल्लखनाल, २०३०, पृ. ९-१०)” जस्ता संरचनाले त तीव्र लाक्षणिक अर्थमा प्रयुक्त हुने वर्तमान नेपाली भाषाको लोक प्रचलनमा रहेको वाक्यार्थ ‘नियम बनाइ लागु गर्नु’ भन्ने जस्ता टुक्काका अतिउच्च स्तरका कथनहरू प्रयोग भएर आएको समेत देखिन्छ । यिनै भाषिक संरचनाहरू अभिलेखकालीन टुक्काको रूपमा अभिलेखको गर्भमा लुकेर बसेकाले समग्र रूपमा प्राप्त टुक्काहरूको विश्लेषण गरिएको छ । अभिलेखमा रहेका उक्त समययावधिका टुक्काहरूलाई सीमित गरी यस लेखको उद्देश्यसँग सम्बद्ध गराएर समावेश गरिएको छ ।

संरचनात्मक विश्लेषण पद्धतिले परिभाषित गरेको जुनसुकै प्रकारको पाठहरूको तथ्यहरूका सन्दर्भसहितको टुक्काको ऐतिहासिकता नेपाली भाषामा रहेको देखिन्छ । त्यस्ता तथ्यहरूका आधारमा टुक्काहरूको विश्लेषण नभएकोले त्यस्तो भाषाको खासखास विश्लेषण गर्ने कार्यलाई विशिष्ट टुक्काका रूपमा हेरी वाक्यांशभित्र रहेका लिखित भाषिक संरचनालाई विश्लेषण गर्नुपर्ने समस्यालाई लिइएको छ । तसर्थ ऐतिहासिक कालको लिखित भाषिक सामग्रीका संरचनामा के कस्ता खालका विशिष्ट त्यस्ता टुक्काका तथ्यहरू रहेका छन् ? सोबारे

व्याख्या गर्ने र नेपाली भाषाको त्यस अवस्थामा रहेका टुक्काहरूको मौलिक भेदहरू कस्ता कस्ता थिए ? भन्ने निक्यौल गरी अभिलेखकालीन अवस्थामा रहेका टुक्काहरूको पहिचान एवं संरचनात्मक विश्लेषण गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

अध्ययनको विधि

ऐतिहासिक लेख्य सामग्रीका रूपमा रहेको सक्कलै मूल पाठको अभिलेख नै अध्ययनको आधारभूत सामग्री भए पनि विभिन्न सन्दर्भ र पुस्तकभित्र सीमित रहेका एवं अनेकौं नेपाली भाषाका लिखतमा छयाँ कपीमा उतार भएका सङ्कलित पाठहरू पुस्तकालयीय विधिबाट यस लेखका लागि सङ्कलन गरिएको छ । नेपाली भाषाको अभिलेखसँग सम्बद्ध भएर विद्वानहरूबाट प्रकाशित कृतिहरूमा प्रकाशित भएका यस्ता ऐतिहासिक प्राथमिक सामग्रीहरूलाई नै द्वितीयक सामग्रीका रूपमा मानी यस लेखमा प्रयोग गरिएको छ । यी सामग्रीहरूमा रहेको टुक्काको संरचनालाई विश्लेषण गर्न सङ्कथनात्मक पद्धतिको आधार लिइएको छ ।

संरचनात्मक विश्लेषणसम्बन्धी मान्यता

विशेष बेला भाषाको कुनै प्रयोगबाट कुनै कार्य सम्पादन गर्दा भाषाको प्रयोगबाट बनेको कथ्य वा लेख्यको संरचना स्वरूपलाई पाठ भनिएको पाइन्छ । यस्ता प्रयुक्त पाठमा कुनै विषयमा सामान्य मात्रै नभई विशिष्ट सूचना दिने काम पनि हुने भएकोले सो बखत भाषाको कार्य सम्पन्नतामा पनि विशिष्टताको बोध हुन्छ । भाषिक कारोवारको कार्य सम्पादन गर्दा कुनै कुरा औल्याउने र प्रसङ्गसँग सम्बन्धित बनाउने काम निर्देशन र सन्दर्भनका आधारमा गर्न सकिन्छ । पाठभित्र अभिव्यक्तिका रूपमा रहेको वाक्यांशले वाग्धारा वा वाक्पद्धतिको स्वरूप लिइदिँदा त्यतिबेलाको भाषाको सङ्कथनात्मक निर्देशनका रूपमा रहेका भाषिक संरचनाले टुक्काको रूप धारण गरेको समेत भेटिन्छ (यादव र रेग्मी, २०६४, पृ. ३०१-४) । यसकारण अभिलेखका प्रयोगमा आएका लिखित विभिन्न भाषिक संरचनाहरूले तत्कालीन समयका अभिलेख लेखाउने व्यक्तिका मनसाय र मनोविज्ञानलाई आत्मसात् गरेकोले त्यस्ता सङ्कथनका संरचनात्मक घटकहरूका उपवाक्य वा वाक्यहरूलाई परस्परमा विशिष्ट रूपले सम्बद्ध तुल्याउन व्यङ्ग्यात्मकताको प्रयोग गरेको पाइन्छ । ती व्यङ्ग्यहरू कुनै खास बिन्दुमा स्थिर भएपछि त्यसबाट निस्कने तिक्त एवं लाक्षणिक ध्वनिका माध्यमबाट भाषिक संरचना सिँगारिएर अर्थको प्रयोजनको दिशा घुमाउरो बनिदिन्छ । यिनै मान्यतालाई आत्मसात् गरी सङ्कथनात्मक विश्लेषण पद्धतिको निर्देशमा अभिलेखीय नेपालीका भाषाहरूमा प्रयोग भइआएका टुक्का भन्न लायक देखिएका त्यस्ता संरचनाहरूलाई विश्लेषण गरिएको छ ।

अभिलेखमा भएका टुक्काहरूको संरचना

नेपाली भाषाको उपवाक्य एवं वाक्य संरचनामा देखिने “नाप+क्रिप” (नामपद र क्रियापद)को ढाँचागत स्वरूपमा टुक्कालाई पहिचान गर्न सकिने आधारहरू नै अभिलेखका प्राचीन तथा मध्यकालीन नेपाली भाषाको टुक्काको बनावटका ढाँचामा प्रयोग भएका देखिन्छन् । यस्ता प्रकारका संरचनाहरू कहिले काहीं अभिलेखीय नेपालीमा मिलित क्रियाको रूपमा प्रयोग भएर आएको समेत देखिए पनि सबै मिलित क्रियाहरू टुक्काको रूपमा अर्थिन सक्दैनन् । तर पनि मिलित क्रियाको संरचना “नाप+क्रिप” (नामपद र क्रियापद)को ढाँचागत स्वरूपमा नै संरचित भएको समेत पाइन्छ, जस्तै :

तालिका-१ टुक्काहरू र मिलित क्रियाको संरचना स्वरूप

क्र.सं.	प्रयोग आधार	संरचना	उपवाक्य/वाक्य	सन्दर्भ स्रोत
१.	अभिलेख काल	“नाप+क्रिप”	रेष पाउनु [साँघसँधिया भोग गर्नु]	१६५६, सिलेमशाही≤योगी, २०१३, पृ. १२८ ।
२.	आधुनिक काल	“नाप+क्रिप”	नाक काट्नु [इज्जत जानु]	आधुनिक नेपालीमा प्रयोग ।
३.	मिलित क्रिया	“नाप+क्रिप”	चास्नी गर्नु [एउटै गुणको गर्नु]	१८१४, पृथ्वी र जयप्रकाश≤बराल, २०३०, पृ. ४५ ।

माथि उल्लिखित अभिलेखीय नेपाली भाषाको टुक्काको संरचना, अभिलेखीय नेपाली भाषाकै मिलित क्रिया संरचना तथा आधुनिक नेपाली भाषाको संरचना एकै प्रकारको रहेको पाइएको छ । यस्ता सूत्रात्मक संरचना सूचनाले विशिष्ट लाक्षणिक अर्थका अभिव्यञ्जित सङ्घटकहरू मात्रै नभई सामान्यस्तरका वाक्यात्मक एवं उपवाक्यात्मक संरचनाको बनावट पनि गर्न सकेका देखिन्छन् ।

अभिलेखका टुक्काहरूको संरचनात्मक विश्लेषण

अभिलेखीय नेपाली भाषामा पाइने टुक्काहरू संरचनाका दृष्टिले मात्रै होइन कि तिनीहरूका अर्थ गाम्भीर्यका कारणले पनि निकै स्तरीय रहेका देखिन्छन् । त्यसैले अभिलेखका टुक्काहरू सामान्य स्तरकाले पनि कहिलेकाहीं यौगिक अर्थ प्रकट गरेका देखिन्छन् भने कतिपयले लाक्षणिक अर्थहरू बोकेका देखिन्छन् । त्यस्तै प्रकारान्तर लक्ष्यार्थ वा व्यङ्ग्यार्थहरू कुनै सकारात्मक सन्देश दिने खालका देखिन्छन् भने कुनै नकारात्मक संरचनात्मक आधारबाट सुधारको सन्देशहरू दिएका उपवाक्यात्मक वा वाक्यात्मक टुक्काका संरचनाहरू पनि पाइन्छन् । कुनैकुनै टुक्काका संरचनाहरूले त विशेष अर्थहरू प्रकट गरिदिने खालका पनि छन् । अभिलेखीय नेपालीमा पाइने यस्ता टुक्काका स्वरूपहरूले प्राय आदेशात्मक भावहरूलाई आत्मसात् गरेको देखिन्छ, किनभने अभिलेखको सिर्जनाको विषय र सर्जकको वर्ग उपल्लो तत्कालीन शासक वर्गहरू भएकाले नै तिनले लेखे लेखाएको अभिलेख तिनकै भाषामा वैभवता, दम्भ र जडतामा अडेको हुकुम, आदेश, धर्मादेश तथा अहोटेजस्ता विषयहरू समेटिएर अत्यन्त सशक्त रूपमा आएका देखिन्छन् । त्यस्ता टुक्काहरूलाई निम्नअनुसार विश्लेषण गर्न सकिन्छ :

क. ध्रुवीयतामा देखिने टुक्काहरूको संरचना

अभिलेखीय नेपालीमा देखिएका टुक्काहरूमा अर्थका दृष्टिले लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त भएका ध्रुवीयताका माध्यमबाट अर्थ प्रकट हुने सकारात्मक तथा नकारात्मक अर्थ बोकेका टुक्काहरू पाइएका छन् । सकारात्मक अर्थ दिने त्यस्ता टुक्काका संरचनाहरूले व्यङ्ग्यार्थ तथा लक्ष्यार्थलाई आत्मसात् गरेको देखिन्छ भने नकारात्मक सन्देश दिने त्यस्ता टुक्काका संरचनाहरूले व्यङ्ग्यार्थ तथा लक्ष्यार्थका साथै प्रकारान्तर रूपमा सुधारको मूल सन्देशलाई बोकेका टुक्काहरू प्रयोग भएको पाइएकोले निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको :

तालिका-२ ध्रुवीयतामा देखिने टुक्काहरूको संरचना

क्र.सं	ध्रुवीयता	क्रिया संरचना	उपवाक्य / वाक्य , लाक्षणिक अर्थ र सन्दर्भ स्रोत
१.	करण	क्रियापद (धातु+नु)	<p>१) साष षुवाउनु [सन्तान बचाउनु] (१३६९, निरयपाल≤ खनाल, २०६८, पृ. ३२) ।</p> <p>२) विद्याकरी अक्रनु [नियम बनाएर दिनु] (१३८५, पुण्यमल्ल≤खनाल, २०३०, पृ. ९-१०) ।</p> <p>३) मेजमनिक् दिनु [स्वागत सत्कार गर्नु] (१४४६, मलयवर्मा≤अधिकारी, २०४३, पृ. १२) ।</p> <p>४) डोलिडोको चलाईदिनु [भारीभरिया बनाउनु] (१४४६, मलयवर्मा≤अधिकारी, २०४३, पृ. १२) ।</p> <p>५) घर सजनु [बस्ती बसाउनु] (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७) ।</p> <p>६) दौरा काटनु [सुकेका काठ काट्नु] (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७) ।</p> <p>७) शिर्ति धार्नु [करकापको रकम जोख्नु] (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७) ।</p> <p>८) धर्म राख्नु [इज्जत जोगाउनु] (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७) ।</p> <p>९) सुन तार्नु [गरगहना मिलाउनु] (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७) ।</p> <p>१०) थान शंखनु [मन्दिर शुद्ध गर्नु] (१५१५, प्रतापब्रह्म≤ पाण्डेय, २०६५, पृ. ९१) ।</p>
२.	अकरण	क्रियापद (न+धातु+नु)	<p>१) लघा नदिनु [लागेको नदिनु] (१६२४, मानशाही≤अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८७) ।</p> <p>२) कमारि नगर्नु [नोकर्री नबस्नु] (१६२४, मानशाही≤अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८७) ।</p> <p>३) वेठवाउलो नलायनु [भारापर्म नलगाउनु] (१६२४, मानशाही≤अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८७) ।</p> <p>४) किलो नजानु [साँधसीमा नभिच्नु] (१६२४, मानशाही≤अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८७) ।</p> <p>५) अपुतालो नकाडनु [निसन्तान कर नलिनु] (१६२४, मानशाही≤अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८७) ।</p> <p>६) क्षमा नगर्नु [माफी नदिनु] (१६५९, मानशाही≤अधिकारी, २०४३, पृ. ३९) ।</p> <p>७) हाल् नदिनु [गोप्यता नखोल्नु] (१७२३, वीरभद्र शाही≤बज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२) ।</p> <p>८) माटो नहर्नु [जग्गाजमिन नलिनु] (१७५२, जितारीसिंह≤ सुवेदी, २०५५, पृ. १११) ।</p> <p>९) दोष नमार्नु [बैगुनीलाई गुन गर्नु] (१७५८, भूपतिसिंह≤थापा, २०३४, पृ. ७) ।</p> <p>१०) बलक नघार्नु [ध्यूठेकि नपकाउनु] (१७५८, भूपतिसिंह≤थापा, २०३४, पृ. ७) ।</p>

माथि उल्लिखित अभिलेखीय नेपाली भाषामा प्रयोग भएका टुक्काहरूमा एकातिर लाक्षणिक अर्थमा प्रयुक्त भएको नामपदसँग करण क्रियाको सन्दर्भमा संरचनात्मक दृष्टिले प्रयोग भएको देखिन्छ भने अर्कोतिर लाक्षणिक अर्थमा नै प्रयुक्त भएको नामपदसँग नै जोडिएर आएको अकरण क्रियाको सन्दर्भमा संरचनात्मक दृष्टिले प्रयोग भएको पाइन्छ ।

ख. यौगिक अर्थका टुक्काहरू

अर्थका दृष्टिले लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त भएका अभिलेखीय नेपालीमा देखिएका टुक्काहरू अत्यन्तै पाइन्छन् । यसबाहेक पनि कुनै खास क्रिया प्रयोग भएको संरचनाले सामान्य तथा विशिष्ट अर्थ प्रकट भएर आएका टुक्काहरू पनि प्रयोग भएका देखिन्छन् । यस्तो दोहोरो अर्थमा प्रयोगमा आउने विशिष्ट अर्थका टुक्काका संरचनाहरूलाई यौगिक टुक्का संरचनाको दृष्टिले हेर्दा निम्नअनुसार प्रयोग भएका देखिन्छन् :

तालिका-३ यौगिक अर्थका टुक्काहरू

क्र.सं	प्रयोग भएको यौगिक संरचना	संरचनाको सामान्य अर्थ*	संरचनाको यौगिक अर्थ*
१.	ठेकि दिनु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४)	दहीको ठेकी दिनु ।	ठेक्का प्रणाली लाउनु ।
२.	नाम्सो बोक्नु (१६५७, विशोक राज शाही≤योगी, २०१३, पृ. १२९)	भारी बोक्नु ।	सुरक्षा दिनु ।
३.	कैह्रो हाल्नु (१६८३, सुर्ती शाही≤योगी, २०१३, पृ. १३७)	भेटी चढाउनु ।	बयान गर्नु ।
४.	गाड दिनु (१७००, पहाडीशाही≤पाण्डेय: २०६५, पृ. ११०)	गाडघन दिनु ।	खोला नाला दिनु ।
५.	केरगर्नु (१७६९, वीरभद्रशाही≤अधिकारी, २०४३, पृ. ४५)	केरकार गर्नु ।	लालमोहर लगाउनु ।
६.	चास्नी गर्नु (१८१४, पृथ्वी र जयप्रकाश≤बराल, २०३०, पृ. ४५)	मिश्रीको लस्सा बनाउनु ।	सुनको टुका राख्नु ।

माथि उल्लिखित तालिका ३ मा प्रयोग भएका (१) देखि (६) सम्मका टुक्काका संरचनाहरूले सामान्य तथा विशेष दुवै खालका अर्थलाई प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । यसबाट यी खालका टुक्कारूपी भाषिक संरचना अभिलेखीय नेपाली भाषामा दुईखाले अर्थ दिएर यौगिक टुक्काको रूपमा प्रयोग भएको पुष्टि हुन्छ ।

ग. विशिष्ट अर्थका टुक्काहरू

लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त अर्थ भएका टुक्काका उपवाक्यात्मक संरचनाहरू अभिलेखमा पर्याप्त देखिन्छन् । यसबाहेक पनि कुनै अकर्मक क्रिया प्रयोग भएका संरचनाले विशिष्ट अर्थ प्रकट गर्दा टुक्काहरूलाई विशिष्टीकरण गरेको पनि देखिन्छ । यस्तो प्रकारको विशिष्टीकरण भएर लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त अर्थमा प्रयोग हुन आउने टुक्काका संरचनाहरूलाई विशिष्ट अर्थका टुक्का संरचनाको दृष्टिले निम्नअनुसार हेरिएको छ :

तालिका-४ अकर्मक क्रियाबाट बनेका विशिष्ट अर्थका टुक्काहरू

क्र.सं	अभिलेखमा प्रयोग भएको अकर्मक संरचना	संरचनाले दिने विशिष्ट अर्थ
१.	माता सबड जानु (१५१५, प्रतापब्रह्म≤ पाण्डेय, २०६५, पृ. ९१)	माताको शरणमा पुग्नु ।
२.	अपनु सियन वसनु (१५८६, भानशाही र भानमाता≤शर्मा, २०३९, पृ. ६८)	आफ्नो मर्यादामा रहनु ।
३.	अपुताली मरनु (१६६९, संक्रम(संग्राम) शाही≤योगी, २०१३, पृ. १३१)	सन्तान सुख प्राप्त हुनु ।
४.	वैद्या आउनु (१६७७, विक्रम र साइमलशाही≤योगी, २०१३, पृ. १३२)	उपचार सेवा प्राप्त हुनु ।
५.	शत्ता रहनु (१७२३, वीरभद्र शाही≤ बज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	राज्यशक्ति टिकाउनु ।

माथि उल्लिखित तालिका ४ मा प्रयोग भएका (१) देखि (५) सम्मका टुक्काहरूमा प्रयोग भएको अकर्मक क्रियाको संरचनाहरूले अर्थलाई विशिष्ट रूपमा प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । यसबाट यस्ता खालका टुक्कारूपी भाषिक संरचना अभिलेखीय नेपाली भाषामा विशिष्ट अर्थको टुक्काको रूपमा प्रयोग भएको देखिन्छ ।

घ. संयुक्त क्रियाबाट बनेका टुक्काहरू

संयुक्त वाक्य “मेरू+इ (कृदन्त रूप) + रञ्जक” मा प्रयोग हुने मेरूको कृदन्त रूपबाट बनेका ढाँचाको संरचनामा लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त अर्थमा टुक्काका संरचनाहरू अभिलेखमा खुबै देखिन्छन् (चालिसे, २०७१, पृ. १७०) । मेरूको कृदन्त रूपको योगमा रहने रञ्जकहरू क्रिया योजिकाको रूपमा रहने संरचनाको पछिल्ला पङ्क्तिमा जोडिएर आएको पाइन्छ । यसबाट अभिलेखीय नेपाली भाषामा संयुक्त क्रिया संरचनाको आधारबाट पनि टुक्काहरू बनेका देखिन्छन् :

तालिका-५ संयुक्त क्रियाबाट बनेका टुक्कागत अर्थका संरचनाहरू

क्र.सं	अभिलेखमा प्रयोग भएको संयुक्त क्रिया संरचना	संयुक्त वाक्य संरचना	संरचनागत अर्थ*
१.	मरि जानु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	मर्+इ (कृदन्त रूप) + जानु	सुकेका काठ काटनु ।
२.	ठेकि दिनु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	ठेक्+इ (कृदन्त रूप) + दिनु	भाउतोकेर दिनु ।
३.	हानिमानु (१६८२ सुर्तीशाही≤योगी, २०१३, पृ. १३७)	हान्+इ (कृदन्त रूप) + मानु	समाप्त पार्नु ।
४.	चिताइ गर्नु (१६८९, जगज्ज्योति≤खनाल, २०३०, पृ. २१-२२)	चिताउ + इ (कृदन्त रूप)+गर्नु	चिन्तन मनन गर्नु ।
५.	वैठ्याइ आउन (१७२३, वीरभद्र≤बज्राचार्य/श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	वैठ्याउ+इ (कृदन्त रूप) + आउनु	ठोकठाक पार्नु ।
६.	बुझि ल्याउनु (१६४८, अर्जन्यापुडा/योगी, २०१३, पृ. १२६)	बुझ्+इ (कृदन्त रूप) + ल्याउनु	हिसाब चुक्त्याउनु ।
७.	गरि दिनु (१७२३, वीरभद्र; बज्राचार्य/श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	गर्+इ (कृदन्त रूप) + दिनु	काम सकाउनु ।
८.	काडिदिनु (१७२३, वीरभद्र; बज्राचार्य/श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	काड्+इ (कृदन्त रूप) + दिनु	समाप्त पार्नु ।
९.	चिनिदिनु (१७२३, वीरभद्र; बज्राचार्य/श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	चिन्+इ (कृदन्त रूप) + दिनु	पहिचान राख्नु ।

माथि उल्लिखित तालिका ५ मा प्रयोग भएका (१) देखि (५) सम्मका टुक्काहरूमा संयुक्त क्रियाका संरचनाहरूले अर्थलाई विशिष्ट रूपमा प्रस्तुत गरेको पाइन्छ । यसबाट यस्ता संयुक्त क्रिया खालका टुक्कारूपी भाषिक संरचना अभिलेखीय नेपाली भाषामा लाक्षणिक अर्थमा प्रयोग भएको पुष्टि हुन्छ ।

ड. प्रेरणार्थक क्रियाबाट बनेका टुक्काहरू

प्रेरणार्थक क्रिया ‘स्वर विवृतीकरण’, ‘-आव’ प्रत्यय, ‘-आउ’ प्रत्यय तथा ‘ए’ कारमा ‘-आउ’ प्रत्ययबाट बनेका प्रेरणार्थक ढाँचाको संरचनामा लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त अर्थमा टुक्काका संरचनाहरू अभिलेखमा निकै देखिन्छन् (चालिसे, २०७१, पृ. १५५) । यस्ता क्रियाको प्रेरक रूपहरू क्रिया संरचनाको बिचमा रही जोडिएर आएको पाइन्छ । यसबाट अभिलेखीय नेपाली भाषामा प्रेरणार्थक संरचनाको आधारबाट पनि टुक्काहरू बनेका पाइन्छन् :

तालिका-६ प्रेरणार्थक क्रियाबाट बनेका टुक्कागत अर्थका संरचनाहरू

क्र.सं	अभिलेखमा प्रयोग भएको प्रेरणार्थक क्रिया संरचना	प्रेरणार्थक संरचना	संरचनागत टुक्काको अर्थ
१.	साष षुवाउनु (१३६९, निरयपाल≤ खनाल, २०६८, पृ. ३२)	‘खा-आउ’ प्रत्ययको योग	सन्तान बचाउनु ।
२.	धर्म धाडिनु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	‘धङ्→धाङ्’ विवृतीकरण	प्रतिष्ठा बिगार्नु ।
३.	धर्म मारिनु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	‘मर्→मार्’ विवृतीकरण	मर्यादा सिध्याउनु ।
४.	दौरा काटनु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	‘कट्→काट्’ विवृतीकरण	सुकुवा रूख चलन गर्नु ।
५.	शित्ति धार्नु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	‘धर्→धार्’ विवृतीकरण	करकापको कर जोख्नु ।
६.	धर्म राख्नु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	‘रख्→राख्’ विवृतीकरण	वचन जोगाउनु ।
७.	सुन तार्नु (१४९७, शक्तिब्रह्म≤“यात्री”, २०३४, पृ. २४७)	‘तर्→तार्’ विवृतीकरण	सुन भन्सार कटाउनु ।
८.	डोकि विसौनु (१५९७, भानशाही≤अधिकारी, २०४३, पृ. ३४)	‘विस्-आउ’ प्रत्ययको योग	चौतारोमा रोकनु ।
९.	कटककुण्ड लाउनु (१६२४, मान≤अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८७)	‘लग्-आउ’ प्रत्ययको योग	युद्धबन्दीको धरौटी लिनु ।

माथि उल्लिखित तालिका ६ मा प्रयोग भएका उपवाक्यात्मक संरचनाले टुक्कामा प्रेरणार्थकता जनाउन ‘-आउ’

प्रत्ययको योगको संरचना र विवृतीकरणको संरचनामा प्रयोग भएर टुक्काहरूको निर्माण भएको पाइन्छ भने प्रेरणार्थकको '-आव' तथा 'ए'कारमा '-आउ' प्रत्ययको योगले टुक्काहरूको प्रयोग चाहिँ भएको पाइएको छैन ।

च. अनुभूतिवाचक क्रियाधातुबाट बनेका टुक्काहरू

अनुभूतिवाचक क्रियाबाट टुक्काका ढाँचाको संरचनामा लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त अर्थमा टुक्काका संरचनाहरू अभिलेखमा निकै देखिन्छन् (चालिसे, २०७१, पृ. १५५) । यस्ता क्रियाबाट देखिएका अनुभूतिको विशिष्ट मनसाय केवल श्रोताको मानसिकतासँग रहेको पाइन्छ । यसबाट अभिलेखीय नेपाली भाषामा अनुभूतिको अर्थ दिने संरचनामा देखिएका टुक्काहरू निम्नअनुसार पाइन्छन् :

तालिका-७ अनुभूतिवाचक क्रियाबाट बनेका टुक्कागत अर्थका संरचनाहरू

क्र.सं	अभिलेखमा प्रयोग भएको अनुभूतिवाचक क्रिया संरचना	अनुभूतिको संरचना	संरचनागत टुक्काको अर्थ
१.	मया चितोनु (१६५९, मानशाही≤अधिकारी, २०४३, पृ. ३९)	'चित्-आउ' प्रत्ययको योग	बकसको रूपमा लिनु
२.	जानि डराउनु (१८२०, पृथ्वीनारायण≤योगी, २०२२, पृ. ७०९)	'डर्-आउ' प्रत्ययको योग	बुझेर भगाउनु

माथि उल्लिखित तालिका ७ मा प्रयोग भएका उपवाक्यात्मक संरचनाले टुक्कामा अनुभूति जनाउन 'चित्' तथा 'डर्' धातुको योगको संरचनाबाट श्रोताका लागि अनुभूति योग्य संरचना प्रयोग भएर टुक्काहरूको निर्माण भएको पुष्टि हुन्छ । अभिलेखकालीन अवस्थामा अनुभूति वाचक क्रिया धातुबाट बनेका टुक्काहरू ज्यादै कम देखिन्छन् ।

छ. अन्य क्रियाधातुबाट बनेका टुक्काहरू

अन्य क्रियाबाट बनेका थुप्रै टुक्काका ढाँचाको संरचनामा लाक्षणिक एवं वक्रोक्तियुक्त अर्थमा संरचनाहरू अभिलेखमा क्रियाबाट बनेर प्रयोग भएका टुक्काहरू निम्नअनुसार पाइन्छन् :

तालिका-८ अन्य क्रियाबाट बनेका टुक्कागत अर्थका संरचनाहरू

क्रियाधातु	क्र.सं	अभिलेखमा प्रयोग भएको संयुक्त क्रिया संरचना	संरचनागत टुक्काको अर्थ*
'खा-'	१.	गोमांस घानु (१५१५, प्रतापब्रह्म; पाण्डेय, २०६५, पृ. ९१)	पापको दण्ड दिनु ।
	२.	टालो चुडको घानु (१५५५, विवोषशाही; योगी, २०१३, पृ. १२०)	जिमिजेथा चलाउनु ।
	३.	वेलि खानु (१५६७, हरिदेव; "यात्री", २०३४, पृ. २४९)	कन्दमूल प्रयोग गर्नु ।
	४.	अपुतालि घानु (१७२३, वीरभद्र शाही; बज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	अपुत्राको धन अधिग्रहण गर्नु ।
	५.	आंसो खानु (१७५८, मान्धाताशाही; पाण्डेय, २०६५, पृ. १२६)	अंश उपभोग गर्नु ।

दि-	६.	तिले दिनु (१५३५, सुरतान मल्ल; पाण्डेय, २०६५, पृ. ९३)	दान दातव्य गर्नु ।
	७.	पिटांग दिनु (१५५०, गगनिराज;अधिकारी, २०५५, पृ. ७४)	डालोको नापले दिनु ।
	८.	पाथि दिनु (१५९७, भानशाही;अधिकारी, २०४३, पृ. ३४)	पाथिको नाप गर्नु ।
	९.	रोत दीनु (१६४२, हरिशाही; पाण्डेय, २०६५, पृ. १०३)	कन्दमूल प्रयोग गर्नु ।
	१०.	शेकि दिनु (१६५६, सिलेम शाही; योगी, २०१३, पृ. १२८)	हिसाबकिताब दिनु ।
	११.	अजसा दिनु (१७०१, बहादुर शाही; अधिकारी, २०४३, पृ. ४१)	सबैलाई अंश पुर्याउनु ।
	१२.	हुकुं भलो गरिदिनु (१७२३, वीरभद्र शाही; बज्राचार्य/श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	आदेशानुसार असल गरेर दिनु ।
	१३.	धान दिनु (१७६९, राघौजैर्सी; पोखरेल, २०४३, पृ. ९९)	खेतको अन्न पठाउनु ।
	१४.	चारदाम दिनु (१७६९, राघौजैर्सी; पोखरेल, २०४३, पृ. ९९)	चानचुन पैसा दिनु ।
	१५.	चाक्रि गर्नु (१७७१, पृथ्वीपति शाही; अधिकारी, २०४३, पृ. ४६)	नोकरी चाकरी गर्नु ।
	१६.	जुरा दिनु (१७८७, चन्द्रप्रभावती; बज्राचार्य, २०३९-४०, पृ. १११)	मुख्य हरहिसाब दिनु ।
	१७.	उधारा दिनु (१७८७, चन्द्र प्रभावती; बज्राचार्य, २०३९-४०, पृ. १११)	भाकामा सामानदिनु ।
	गर-	१८.	प्रतिपाल गर्नु (१५५५, विवोषशाही;योगी, २०१२३, पृ. १२०)
१९.		सेवा सुवादो गर्नु (१५९७, भानशाही;अधिकारी, २०४३, पृ. ३४)	सेवासुश्रुवा गरिदिनु ।
२०.		चाडवाड गर्नु (१५९७, भानशाही; अधिकारी, २०४३, पृ. ३४)	तिथि पर्व मनाउनु ।
२१.		मया गर्नु (१६५६, सिलेम शाही; योगी, २०१३, पृ. १२८)	बकस, पुरस्कारदिनु ।
२२.		वेपार गर्नु (१६५७, विशोकराज शाही; योगी, २०१३, पृ. १३०)	सामान किनबेच गर्नु ।
२३.		लोभानि गर्नु (१६८९, जगज्ज्योतिर्मल्ल;खनाल, २०३०, पृ. २१-२२)	निश्चार्थी काम नगर्नु ।
२४.		पापानि गर्नु (१६८९, जगज्ज्योतिर्मल्ल;खनाल, २०३०, पृ. २१-२२)	अधर्मको काम नगर्नु ।
२५.		हानमारू गर्नु (१६९८, लक्ष्मीनरसिंह मल्ल; बराल, २०४६, पृ. १४)	हान्नेमाने काम नगर्नु ।
२६.		षेत गर्नु (१७०५, पहाडी शाही; पाण्डेय, २०६५, पृ. ११२)	कृषि कार्य गर्नु ।
२७.		आलूतलू गर्नु (१७२३, वीरभद्र; बज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	ढिलासुस्ती गर्नु ।
२८.		पहरो गर्नु (१७२३, वीरभद्र; बज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	कठिन काम सम्पन्न गर्नु ।
२९.		भला गर्नु (१७२३, वीरभद्र; बज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	इमान्दार बन्नु ।
३०.		कटक गर्नु (१७२३, वीरभद्र; बज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	भैरगडा गर्नु ।
३१.		राज गर्नु (१७६१, वीरभद्र; अधिकारी, २०४३, पृ. ४५)	शासनसत्ता चलाउनु ।
३२.		अर्ज गर्नु (१७६१, वीरभद्र; अधिकारी, २०४३, पृ. ४५)	प्रार्थनाको काम गर्नु ।
३३.		वत्ति गर्नु (१७६६, अर्जुनमल्ल;योगी, २०१३, पृ. १४२)	उज्यालो बनाउनु ।
३४.		काम गर्नु (१७९६, पृथ्वीनारायण; वराल, २०४६, पृ. ३१)	क्रियाशील हुनु ।
३५.	अलूमलू गर्नु (१७९३, सुरथशाह; योगी, २०१३, पृ. १४७)	नाकनिक हुनु ।	
हेर-	३६.	थलो हेर्नु (१५९७, भानशाही;अधिकारी, २०४३, पृ. ३४)	सुरक्षा दिनु ।
पाउ-	३७.	रेश पाउनु (१६५६, सिलेम शाही; योगी, २०१३, पृ. १२८)	साँघसीमा लिनु ।
	३८.	वाड पाउनु (१६९३, बहादुर शाही; अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८९-९०)	घाइतेले हतियार पाउनु ।
	३९.	भाग पाउनु (१७६२, सुरथशाह; अधिकारी, २०५५, पृ. ९७)	अंशको अधिकार पाउनु ।

'पाज्-'	४०.	वैदिक पाज्नु (१६९३, बहादुरशाही; अधिकारी, २०३६-३७, पृ. १८९-९०)	बलियोसँग फिजाउनु ।
'धर्-'	४१.	भूमिमह धर्नु (१६९८, लक्ष्मीनरसिंह मल्ल; बराल, २०४६, पृ. १४)	भूमिको सुरक्षा गर्नु ।
'पुर्-'	४२.	आसो पुन्नु (१७०६, पहाडी शाही; "यात्री", २०३४, पृ. २५६)	खेतको आँठो पुर्नु ।
	४३.	शिल पुन्नु (१७०६, पहाडी शाही; "यात्री", २०३४, पृ. २५६)	क्रमसँग पुर्नु ।
'राख्-'	४४.	गोठ राखनु (१७२०, जगत्प्रकाश; पोखरेल, २०४३, पृ. ८९)	वस्तुभाउ पाल्नु ।
'सुन्-'	४५.	भलो शुंनु (१७२३, वीरभद्र; वज्राचार्य र श्रेष्ठ, २०३२, पृ. २२)	असल कुरा सुन्नु ।
'लि-'	४६.	धन लिनु (१७३८, कालेमाफि; खनाल, २०६८, पृ. १८६)	श्रीसम्पति लिनु ।
'खार्-'	४७.	संग्राति षार्नु (१७५८, भूपति सिंह; थापा, २०३४, पृ. ७)	घ्यु खारेर राख्नु ।

माथि उल्लिखित तालिका ८ मा प्रयोग भएका क्रमसङ्ख्या (१) देखि (४७) सम्मका विभिन्न प्रकारका क्रिया धातुहरू लागेर बनेका उपवाक्यात्मक संरचनाहरूले पनि नाम पदसँग जोडिएर अभिलेखीय नेपालीमा टुक्काका स्तरका अभिव्यञ्जना दिएका देखिन्छन् । प्राचीन तथा मध्यकालीन अवस्थामा रहेका केही यस्ता संरचनाहरूले लाक्षणिक एवं व्यञ्जनागत रूपमा कतै न कतै अर्थको दिशा घुमाउरो पाराले प्रस्तुत गरेको देखिएकोले यिनीहरू पनि अभिलेखमा टुक्काका रूपमा रहेको मानिएको छ । यस अध्ययनको सीमालाई ध्यानमा राखेर उपलब्ध सबै प्रकारका धातुहरूलाई यसमा समावेश गरिएको छैन ।

निष्कर्ष

अभिलेखीय नेपाली भाषामा प्रयोग भएका उपवाक्य एवं वाक्यस्तरका संरचनामा नामपद र क्रियापदको घटकहरूको योगले बनेका भाषिक एकाइहरू अत्यन्त धेरै पाइएका छन् । प्राचीन तथा मध्यकालमा विचार आदान प्रदानका लागि भाषाको निर्देशन र सन्दर्भनका माध्यमबाट वक्ता वा श्रोता, लेखक वा पाठकहरूले भाषाको सामान्यार्थ वा विशिष्ट अर्थमा भाषिक संरचनाले काम चलाएको यस अध्ययनबाट प्रष्ट भएको छ । यस्ता भाषाका संरचनाहरू उतिबेला सामान्य अर्थका लागे पनि अहिले ती संरचनाहरू टुक्काको स्तरमा परिभाषित हुन पुगेका देखिन्छन् । शब्दमा देखिएको अर्थोपकर्ष, अर्थादेश एवं अर्थागमका कारण अर्थमा परिवर्तन भएर अभिव्यक्ति शक्ति घुमाउरो भई हालको नेपाली वक्ताको मानसिकतामा टुक्का स्तरको अभिव्यक्ति कलाको संरचना स्वरूपमा प्रस्तुत भएको छ । अभिलेखकालीन अवस्थामा रहेका त्यस्ता उपवाक्यात्मक संरचनाले विषय, प्रसङ्ग वा सन्दर्भको सामान्य उठानलाई लाक्षणिक अर्थमा प्रयोग गरेको पाइन्छ । संरचनाका दृष्टिले अभिलेखको भाषा ज्यादै अस्पष्ट र कठिन बोधगम्यतामा आधारित रहेर लेख्यमा प्रयोग भएका देखिन्छन् । त्यस्ता असजिला भाषिक प्रयोग अवस्थाका उपवाक्यात्मक संरचनालाई केलाएर हेर्दा संरचनाका दृष्टिले ध्रुवीयताको अर्थमा सकारात्मक एवं नकारात्मक अर्थ दिने टुक्काहरू प्रयोग भएका पाइन्छन् भने अर्थका दृष्टिले तत्कालीन अवस्थाका सामान्यार्थमा प्रयोग भए पनि हाल आएर ती संरचनाहरू विशिष्ट बनेका छन् । यौगिक तथा अन्य व्यञ्जनापूर्ण अभिकला पनि बनेका पाइएका छन् । यस्तै टुक्काको बनोट नामपद र क्रियापदको योगबाट बन्ने भए पनि अभिलेखमा संयुक्त क्रियाको मेरू तथा रञ्जकको संरचित आधारबाट पनि टुक्काको संरचना बनेर अर्थलाई विशिष्टीकरण गरेको छ भने प्रेरणार्थक एवं अनुभूतिवाचक क्रियाहरू पनि विशिष्ट नामपदसँग जोडिएर टुक्काको रूप धारण गरेको देखिन्छ । यसबाहेक विभिन्न अन्य क्रियाहरूको संरचनामा नामपदको योगबाट बनेका लेख्य रूपका नेपाली टुक्काहरूको उपवाक्यात्मक संरचनाहरू अभिलेखीय नेपाली भाषामा सुषुप्त अवस्थामा रहेको स्पष्ट हुन्छ ।

अन्त्यमा अभिलेखमा लेखिएका हरेक यस्ता वाक्यात्मक तथा उपवाक्यात्मक संरचनाहरू आफैमा सामान्यजस्तो देखिए पनि लाक्षणिक अर्थमा अभिलेखकालीन अवस्थामा टुक्काको विशिष्ट स्वरूपमा अभिव्यञ्जित भएर रहेको निष्कर्ष प्राप्त हुन्छ ।

सन्दर्भ सामग्रीसूची

- अधिकारी, सूर्यमणि (१९७९-८०). "पश्चिम नेपालका केही अप्रकाशित अभिलेखहरू". *कन्ट्रिब्युसन टु नेप्लिज स्टडिज*. ७. (१-२), पृ. १७५-१९२ ।
- अधिकारी, सूर्यमणि (२०४३). *पश्चिम नेपालको ऐतिहासिक अन्वेषण*. काठमाडौं : नेपाल र एसियाली अध्ययन संस्थान, त्रिवि ।
- अधिकारी, सूर्यमणि (२०५५). *जुम्लाराज्यको इतिहास*. काठमाडौं : नेपाल र एसियाली अनुसन्धान केन्द्र, त्रिवि. ।
- खनाल, मोहनप्रसाद (२०३०). *मध्यकालीन अभिलेख*. काठमाडौं : मोहनप्रसाद खनाल(स्वयम्) ।
- खनाल, मोहनप्रसाद (२०६८). *नेपाली भाषाको हजार वर्ष*. काठमाडौं : राइनो पब्लिकेशन प्रा.लि ।
- गिरी, जीवेन्द्रदेव (२०७२). *नेपाली लोकवार्ता*. काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- चालिसे, विदुर (२०७१). *अभिलेखीय नेपाली क्रिया*. काठमाडौं : युनिक एजुकेशनल पब्लिसर्स प्रा.लि. ।
- थापा, रमेशजङ्ग (सम्पा. २०३४). "ऐतिहासिक पत्रस्तम्भ". *प्राचीन नेपाल*. ४०-४१ : पृ. ३५ ।
- पाण्डेय, बासुदेव (२०६५). "डोटी क्षेत्रका ताम्रपत्रको सङ्कलन र अध्ययन". *लोकायन*. १: १, पृ. ९०-१८८ ।
- पोखरेल, बालकृष्ण (२०४३). *पाँचसय वर्ष*. ललितपुर : साभा प्रकाशन ।
- बज्राचार्य, धनबज्र (२०३९-४०). "श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहका केही ऐतिहासिक पत्र". *कन्ट्रिब्युसन टु नेप्लिज स्टडिज*. १०.१-२, पृ. १०७-११५ ।
- बज्राचार्य, धनबज्र र टेकबहादुर श्रेष्ठ (२०३२). *नुवाकोटको ऐतिहासिक रूपरेखा*. काठमाडौं : नेपाल र एसियाली अनुसन्धान संस्थान, त्रिवि ।
- बराल, ईश्वर (२०३०). *सयपत्री*. काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।
- बराल, ईश्वर (२०४६). *सयपत्री*. काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।
- यादव, योगेन्द्रप्रसाद र भीमनारायण रेग्मी (२०६४). *भाषाविज्ञान*. काठमाडौं : न्यू हिराबुक्स डिस्ट्रिब्युटर्स ।
- 'यात्री', पूर्णप्रकाश नेपाल (२०३४). *सेतीका तारा*. विराटनगर : हिमाली सौगात प्रकाशन ।
- योगी, नरहरिनाथ (२०१३). *इतिहास प्रकाश*. अङ्क-२, भाग-१. मृगस्थली : इतिहास प्रकाशक सङ्घ ।
- योगी, नरहरिनाथ (२०२२). *इतिहास प्रकाशमा सन्धिपत्र सङ्ग्रह*. काठमाडौं : गोरक्ष प्रकाशनमाला ।
- शर्मा, टीकाराम (२०३९). *मधुपर्क*. १५/११ : पृ. ६८ ।
- सुवेदी, राजाराम (२०५५). *बाइसी राज्यको ऐतिहासिक रूपरेखा*. काठमाडौं : नेपाल र एसियाली अनुसन्धान केन्द्र, त्रिवि ।

Journal of Inter-disciplinary Studies

PEER REVIEW

The editors of Journal of Inter-disciplinary Studies will keep your comments confidential and may share the contents of your comments with the author after keeping it anonymous. Your name will not be revealed without your permission.

Editors, Email: prakash_pokharel@yahoo.com/gaurarpraysforall@gmail.com

ADD TITLE OF PAPER:

1. Through its recent research, scholarly articles attempt to present new or little-known material with an aim to contribute to a new understanding. It does so by shedding light to familiar knowledge in the field or to completely new domain by engaging in an original manner. Do you think this paper does either of these things that would be welcome by specialists or professionals in this field after this article comes out?
2. The scholarship that went into this work is poor, adequate, very good, and excellent?
3. Do you think this manuscript is well structured and it has presented a clear argument? Is the argument presented here has been substantiated and developed in a comprehensive manner?
4. Are you familiar with any competing works? How do you compare the strengths and weaknesses of existing works with this manuscript?
5. How important is this work and how would you rate its content and quality?
6. Do you think the manuscript is important enough as a contribution to the knowledge in the field that justifies the amount of work that may need to make it publishable? If this manuscript needs revision (a) do you think the author is capable of making the necessary revisions, and (b) do you have any specific suggestions for revision?
7. Do you strongly recommend publishing this work because it is outstanding or very good? Or do you recommend either to publish this manuscript only after revision, or not to publish at all? Beyond these options you could frame your recommendations in your own language.
8. Do you have any general comments?
9. Do you want to reveal your identity to the author?

Name:

Date:

कोटेश्वर बहुमुखी क्याम्पस

कोटेश्वर, महादेवस्थान, काठमाडौं, नेपाल

फोन नं. : ०१-४१५५१४५